

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Кушніренко Катерини Олегівни

«Психологічні особливості професіографії діяльності спеціалістів банківської сфери», представленій до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.10 - організаційна психологія; економічна психологія

Ефективне функціонування банківської системи – це необхідна умова розвитку ринкових відносин будь-якої країни. З одного боку, стан банківської системи є своєрідним «лакмусом» рівня розвитку економіки, а з іншої – банківська система є особливо «чуттєвою» до будь-яких коливань макро- та мікроекономічних процесів. Тому забезпечення стабільності банківської системи, її високий рівень розвитку – це першочергове завдання, яке необхідно вирішити на шляху інтеграції України до Європейського економічного простору. Отже, сьогодні, коли українська банківська система переживає складні, кризові явища, особливо важливою задачею науковців та практиків постає пошук системи чинників, що забезпечують ефективний розвиток банківської системи, її стабільність та конкурентоздатність. Досвід розвинутих країн показує, що в період фінансових криз, потужного регулювання діяльності банків зі сторони держави та ін. негативних факторів, однією із вагомих конкурентною перевагою будь-якого банку є його інтелектуальний капітал.

Виходячи із цього, актуальність дисертаційного дослідження увиразнюється через необхідність приділення достатньої уваги до розвитку банківської системи України, через значущість психологічного фактору для підвищення ефективності діяльності банків, через недостатність досвіду щодо практичного психологічного супроводу діяльності банківської системи.

Окрім того, як справедливо зазначає дисертантка, дослідженню психологічних особливостей діяльності спеціалістів банківської сфери, їх професійно важливих якостей, зокрема, технологіям вивчення вимог, які

висуваються професією до особистісних якостей і психофізичних можливостей банківських працівників, тобто професіографії, було приділено недостатню увагу у вітчизняній організаційній та економічній психології.

Отже, можна цілком впевнено говорити про те, що проблематика дисертаційної роботи Кушніренко К.О. достатньо актуальна, має високу соціальну значущість та недостатню наукову розробку, а її наукові результати певним чином закривають існуючу «прогалину» в сфері організаційної та економічної психології в цьому напрямку.

Слід зазначити, що у роботі чітко окреслені об'єкт, предмет, завдання дослідження, що дало можливість реалізувати мету роботи, яка полягала в аналізі умов і особливостей професійної діяльності спеціалістів банківської сфери, які безпосередньо працюють з фізичними особами (клієнтами), розробці авторської професіограми і психограми, наданні методичних рекомендацій щодо вивчення психологічних особливостей професіографії діяльності спеціалістів банківської сфери.

Важливим, на наш погляд, є те, що робота виконана у рамках комплексної науково-дослідної теми Київського національного торговельно-економічного університету «Психологічне забезпечення професійної підготовки і діяльності працівників торговельних, банківських і туристичних організацій (підприємств)» (державний реєстраційний номер 0115U004307), та є достойним черговим здобутком наукової психологічної школи, що сформувалась та стрімко і успішно розвивається в цьому університеті.

Враховуючи специфіку завдань, дослідниця виважено і ретельно підійшла до застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження, і зокрема, до вибору психодіагностичних методів. Так, представлений дисертантом психологічний інструментарій дослідження має комплексне і системне призначення, що дало змогу на якісному науковому рівні вирішити поставлені в роботі завдання.

Основним науковим інноваційним здобутком дослідження, який представлено на захист, є авторська професіограма і психограма діяльності

працівників банківської сфери, які безпосередньо працюють з фізичними особами, та її концептуальна модель з урахуванням сучасних умов, інновацій та принципів.

Разом з тим, надзвичайно важливою, на наш погляд, є практична значущість результатів дослідження, які рекомендовано до використання при відборі, атестації та підвищенні кваліфікації персоналу, впровадженні заходів з психологічного забезпечення навчальної та професійної діяльності у вищих і середніх навчальних закладах освіти України, лабораторіях професійної діагностики і профорієнтації; центрах довузівської підготовки, розвитку кар'єри; під час професійної підготовки психологів на бакалаврському та магістерському рівнях, а також в професійній діяльності сучасних українських банків.

У першому розділі дисертації **«Теоретико-методологічний аналіз проблеми професіографії у науковій літературі»** представлено теоретичний аналіз проблеми професіографії, принципи та алгоритм її розроблення.

Дослідниця, спираючись на праці відомих вчених, дає визначення поняття професіографії – це технологія вивчення умов і особливостей професійної діяльності, і вимог, які висуваються професією до особистісних якостей, психологічних здібностей, психофізіологічних можливостей працівника.

Важливим психологічним «акцентом» є те, що у структурі професіографії виокремлено психограму професії – її психологічний зміст, що є інтерпретаційним аналізом структурно функціонального розуміння конкретної трудової діяльності і в остаточному варіанті характеризується сукупністю професійно важливих психологічних і психофізіологічних якостей, які реалізуються у певній діяльності й забезпечують її виконання. І це є суттєвою відмінною ознакою, в методологічному плані, саме організаційної психології та психології праці від, наприклад, економіки праці та інших сфер науки, що досліджують трудову діяльність.

У другому розділі **«Модель емпіричного дослідження та психологічні особливості професійної діяльності й професіографії спеціалістів банківської сфери»** здійснено порівняльний аналіз професіографії працівників різних напрямів і визначено психологічні особливості професійної діяльності спеціалістів банківської сфери, розроблено модель емпіричного дослідження, в якій визначено загальну організацію роботи за трьома етапами, загальні методичні прийоми і особливості психодіагностичного інструментарію.

У процесі емпіричного дослідження дисертантом з'ясовано, що професіографія кожного напрямку діяльності має свої особливості, акценти, певні складові, що притаманні як всім, так і є суттєвими лише для окремої професії.

У третьому розділі **«Результати професіографічного аналізу діяльності та емпіричного дослідження професійно важливих якостей спеціалістів банківської сфери»** представлено: аналіз результатів дослідження професійно важливих якостей, взаємозв'язків їх показників із визначенням структурних компонентів та розроблено професіограму й психограму спеціалістів банківської сфери, які безпосередньо взаємодіють з фізичними особами.

Серед основних здобутків емпіричного етапу дослідження найважливішими видаються наступні:

- встановлено, що соціально-комунікативна сфера досліджуваних характеризується здатністю швидко встановлювати контакти, відкритістю, готовністю до співпраці, увагою до інших людей, розумінням психологічних особливостей клієнтів, повагою до думки інших як і до своєї, в конфліктних ситуаціях пошуком компромісних рішень;
- показано, що емоційно-вольова сфера обстежуваних характеризується інтернальним локус-контролем, емоційною стійкістю, самовладанням;
- доведено, що для спеціалістів БС, які безпосередньо взаємодіють з фізичними особами, найбільш вираженою є мотивація самоствердження в праці;

- визначені основні ознаки особистісної сфери обстежуваних: середній рівень нейротизму, екстраверсія та інтроверсія в рівних проявах, самостійність, незалежність, середній рівень емоційності, розсудливість, сумлінність, відповідальність, гнучкість у судженнях, обережність, підозрілість, практичність, реалістичність, дипломатичність, конформізм, високий рівень самоконтролю, оптимальна стресостійкість, соціальна гнучкість, адекватна самооцінка і реалістичний рівень домагань.

Ще одним важливим емпіричним виміром є те, що дисертанткою в результаті факторного аналізу виявлено 5 факторів, за допомогою яких структурні компоненти професійно важливих якостей працівників банківської сфери, які безпосередньо взаємодіють з фізичними особами, поділяються на: F1 – соціально-комунікативний компонент; F2 – емоційно-вольовий; F3 – індивідуально-психологічний; F4 – мотиваційний; F5 – типологічний та встановлено кореляційний зв'язок між виділеними групами банківських працівників та ефективністю їх діяльності.

За підсумком емпіричного дослідження запропоновано авторську професіограму та психограму спеціалістів банківської сфери, які безпосередньо працюють з фізичними особами за загальною схемою системної професіографії. У професіограмі та психограмі, що розроблено з урахуванням сучасних умов, інновацій та принципів, визначено основні вимоги до професійно важливих якостей спеціаліста банківської сфери.

Переходячи до загальної оцінки дисертації Кушніренко К.О., слід відзначити ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз поставленої проблеми, вдалу організацію дослідження, вміння автора коректно здійснювати пошук, систематизацію, класифікацію та інтерпретацію фактів.

Зміст дисертаційного дослідження Кушніренко К.О. представлений не лише дисертацією та відповідним їй змістом автореферату, а й достатньою кількістю ґрунтовних публікацій.

Відаючи належне роботі та відповідності її вимогам до наукових досліджень, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, які, на наш погляд, сприятимуть подальшій роботі автора над досліджуваною темою та будуть враховані у подальшій науковій діяльності.

1. Теоретико-методологічна частина дослідження була б дещо ґрунтовнішою, якщо б містила більш детальний аналіз вагомих здобутків зарубіжних фахівців в галузі організаційної психології та психології праці в рамках досліджуваної проблеми. Недостатнім також вдається і теоретичний аналіз літератури, що присвячена дослідженням особливостей діяльності банків, зокрема, психологічних.

2. У підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження проаналізовано визначення професіографії, її основні принципи та алгоритм створення. В той же час, у підрозділі 1.2 описується поняття професія, основні її класифікації, особливості діяльності системи «людина-людина», системний, особистісний та діяльнісний підходи у професійній діяльності. На наш погляд, в руслі дедуктивного методу аналізу, доцільно було б спочатку розглянути більш широкі поняття, а потім переходити до їх конкретизації.

3. В сучасному науково-психологічному дизайні робіт з організаційної психології, як правило, використовують певні організаційні та професійні дескриптори дослідження обраного феномену, які на емпіричному рівні дозволяють виділити певні диференціації щодо, наприклад, розміру організації, місця її розташування, посади працівника, його освіти, гендеру тощо. Але, на жаль, це залишилось за межами дослідницького інтересу автора.

4. У роботі зустрічаються поодинокі стилістичні огріхи та технічні помилки.

Разом з тим, потрібно зазначити, що зроблені нами зауваження не зменшують загальної наукової та практичної цінності представленої до захисту дисертаційної роботи та не впливають на цілком позитивне враження від неї.

ВИСНОВОК. За актуальністю теми, ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, ступенем достовірності і наукової новизни дисертаційне дослідження Кушніренко Катерини Олегівни «Психологічні особливості професіографії діяльності спеціалістів банківської сфери», є актуальним, завершеним і самостійним дослідженням, в якому розв'язується вагомe наукове завдання, що має важливе прикладне і наукове значення в галузі організаційної та економічної психології.

За змістом дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності, за якою подана до захисту, та відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, Кушніренко Катерина Олегівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.10 – «організаційна психологія; економічна психологія».

**Кандидат психологічних наук, доцент
старший науковий співробітник
лабораторії організаційної та соціальної психології
Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України**

О.В. Креденцер

